

Olympiamenestyksen monet mittarit

Mitalimäärien vertailu on ollut osa kesäolympialaisia koko niiden historian ajan, vaikka Kansainvälinen olympiakomitea ei sille virallista arvoa anna. Tarkemman kuvan saamiseksi menestystä on tarkasteltava aikasidonnaisesti ja osana kansainvälisen urheilujärjestelmän kehitystä.

OLYMPIAMENESTYKSELLÄ OSOITETTIIN 1900-luvun alussa ainakin mielikuvissa kansakuntien kyvykkyyttä suhteessa toisiinsa (Kokkonen 2008). Valmennusjärjestelmät olivat pääasiassa pistemäisiä ajallisesti ja maantieteellisesti, mutta jäsenyivät kovaa vauhtia. Rajalliset resurssit keskitettiin esimerkiksi Suomessa pääasiassa olympiamatkoihin, ja 1920-luvulta alkaen yhä enemmän myös kisoihin valmistautumiseen. Urheilun organisoituminen vahvisti valmennuksen ajallista jatkuvuutta ja maantieteellistä tavoitavuutta. (Esim. Rantala 2014, Rantala 2019)

Kansainvälisen kilpailun luonne muuttui 1950-luvulta lähtien vakavammaksi, kun valtiolliset urheilujärjestelmät alkoivat kilpailla totaalisiin menetelmin. Neuvostoliiton mukaantulo ja Saksojen itsenäiset joukkueet toivat urheiluun kylmän sodan dynamiikkaa. Valtion resursseja valjastettiin urheilumenestyksen saalistamiseen eri tavoin eri puolilla maailmaa.

Yhteinen nimittäjä oli ammattimaistuminen. Parhaat urheilijat muuttuivat eri keinoin kokoaikaisiksi, vaikka nimellisesti he olivat esimerkiksi opiskelijoita, sotilaita, poliiseja, liikuntapaikkojen hoitajia ja tehdastyöntekijöitä. Lisäksi valmentautumista avustivat yhä useamman ammattiryhmän edustajat. Olympiakisat kaupallistuivat väijäämättä, ja lopulta myös amatöörisäännöstö poistettiin 1980-luvulla. Olympialaisista, erityisesti kesäkisoista, tuli urheilun tunnetuin ja arvokkain brändi, jossa suuri osa maailman maista haluaa yhä esitellä urheilukykyjään. (Viita ym. 2007)

Suomen osalta olympiahistorian reilun sadan vuoden kaari on nähnyt mittavan keihäsmenestyksen ohella loisteliaat 1920–30-luvut, mutta myös menestyksen huomattavan heikentymisen erityisesti 1990-luvulta alkaen. Tässä artikkelissa luodaan katsaus kesäolympiakisojen muutoksiin ja pohditaan olympiamenestyksen arviointia.

Olympiakisojen modernisoituminen

Suomen menestyksen ”kultakausi” ajoittui vuosiin 1920–1928. Antwerpenissä 1920 suomalaiset voittivat peräti 15 kultamitalia, ja suurin mitalimäärä (37) kertyi Pariisissa 1924. Pariisissa mitaleja jaettiin 378, eli Suomi voitti

joka kymmenennen kisoissa jaetun mitalin. Rion kisoissa 2016 mitaleja jaettiin jo lähes tuhat, ja Suomi saavutti niistä yhden.

Jaettujen mitalien määrä on kasvanut urheilumuotojen ja -lajien ja erityisesti naisten sarjojen lisäämisen vuoksi. Tämä on ollut osa Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) strategiaa, sillä uudistuksilla on houkuteltu lisää katsojia uusista kohderyhmistä eri talousalueilta, mutta myös oiottu urheilun ja KOK:n miespainotteista historiaa. Nyt käytännössä kaikissa lajeissa on sarja sekä miehille että naisille. Kilpailujen määrän kasvu taittui 2000-luvulla. (Kuviot 1 ja 2) KOK:n tarkoitus on jatkossa muokata ohjelmaa vaihtuvilla lajeilla, jotka huomioivat urheilun ja fanikulttuurin muutoksia. (esim. Genation games. 2018)

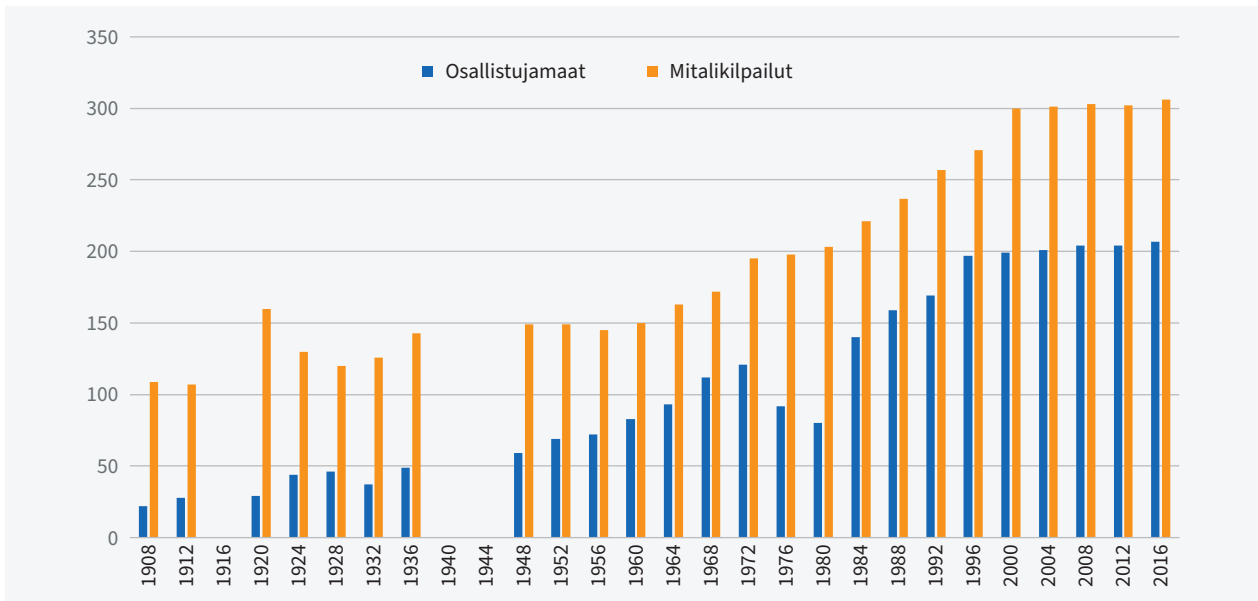
Kesäkisoissa on kautta aikojen ollut 52 urheilumuotoa, joista Suomi on osallistunut 29:ään, ja voittanut mitaleja näistä neljässätoista. Suomen mitaleista kaksi kolmasosaa on kertynyt yleisurheilusta ja painista. Menestyneimpien urheilumuotojen mitalisaaliit ovat pienentyneet, mutta myös 2000-luvulla niistäkin on kertynyt mitaleja. 2000-luvun menestynein urheilumuoto on ollut ammunta neljällä mitalillaan. Purjehduksesta suomalaiset ovat saavuttaneet kolme mitalisijaa, ja veneluokkien ansiosta purjehdusmitalisteja on kuusi.

Kilpailu laajentui maantieteellisesti eri mittaluokkaan 1900-luvun aikana. Osallistujamaiden määrä lisääntyi tasaisesti vuosisadan alusta alkaen, saavutti sadan 1960-luvulla ja käsitti käytännössä kaikki maailman maat 1990-luvun alusta alkaen. Poisjäänneistä huomattavimmat ovat olleet maailmansotien jälkeiset hävinneiden maiden poisulot, Afrikan maiden apartheid-boikotti 1976, Yhdysvaltain johtama Neuvostoliiton Afganistanin sotaa vastustanut boikotti 1980 ja itäblokin vastaboikotti 1984.

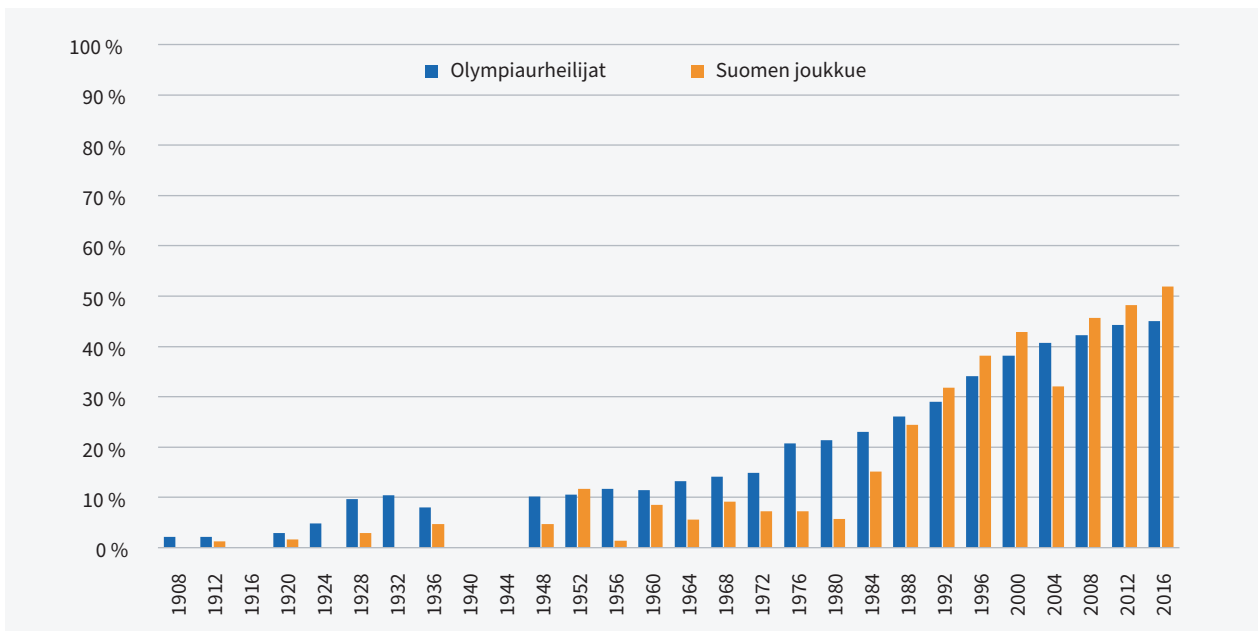
Maamäärän kasvu ja totaalistumisen murroskausi tiivistivät mitalien saavuttamisen noin 40 prosentille osallistujamaista, missä se on pysytellyt nykypäivään saakka. 1900-luvun puoliväliin asti kisoissa mitaleille ylsi yleensä yli 60 prosenttia osallistujamaista. Mitalin saavuttaneiden maiden lukumäärä on kasvanut, mutta valtaosa mitaleista kertyy hyvin pienelle maajoukolle. Rioissa 2016 neljä menestyneintä maata voitti kolmanneksen kaikista jaetuista mitaleista. (www.sports-reference.com/olympics/ ja en.wikipedia.org)

Näkökulmia menestyksen vertailuun

Historiallisessa kokonaisvertailussa sijoitus mitalitilastossa suhteutettuna osallistujamaiden määrään kuvaa paremmin maan suoritusta olympiakisoissa kuin voitettujen mitalien määrä, mitaleista lasketut pisteet tai sijoitus mitalitilastossa. Mutta toisaalta tulisi huomioida, että

Kuvio 1. Olympiakisoihin (kesä) osallistuneiden maiden ja mitalikilpailujen määrä kisoittain 1908–2016. (www.sports-reference.com/olympics/ ja Wikipedia) Kilpailulla tarkoitetaan urheilumuodon yhden lajin yhden sarjan kilpailua, kuten yleisurheilun 100 metrin juoksun naisten kilpailua.

Kuvio 2. Naisten osuus olympiaurheilijoista kisoittain 1908–2016 (kesä). (www.sports-reference.com/olympics/) Raportoidut kilpailijamäärät vaihtelevat hieman eri lähteissä.

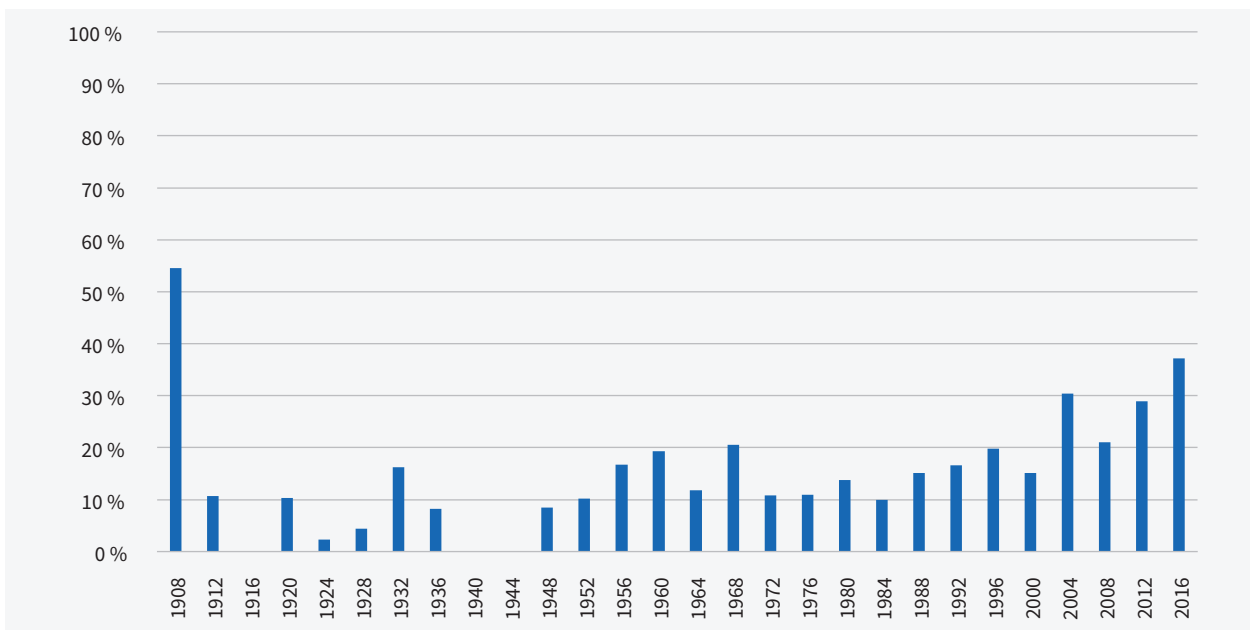
suhteuttaminen ei huomioi kisojen huomattavaa muutosta kuin yhdeltä osin.

Lisäksi yksittäisiä mitaleita voittavia maita kannattaa verrata keskenään esimerkiksi pisteyttämällä urheilijoiden sijoittuminen kahdeksan parhaan joukkoon. Yksittäisen mitalin saavuttaminen tai saavuttamatta jääminen ei itsessään anna kuvaa urheilujärjestelmästä.

Erilaisia vertailutapoja on esitetty paljon, sillä huippu-urheilupolitiikan toimivuuden arviointiin halutaan saada määrällisiä mittareita, jotka mielellään vielä suosisivat omaa maata. Myös absoluuttinen menestys on tullut oikeaksi arviointitavaksi, sillä huippu-urheilussa on

pitkästi kyse paremmuudesta kilpailussa. Kansainvälinen olympiakomitea ei itse tunnusta kisojen mitalitaulukoita, vaikka näitä laajasti käytetään mediassa ja kansallisesti. Mitatun menestyksen selittäjiksi on hahmotettu valtioiden urheilupolitiikan eri sektoreita esimerkiksi 2000-luvulla eri maiden huippu-urheilujärjestelmiä verranneessa SPLISS-hankkeessa, jossa Suomi on ollut mukana. (esim. De Bosscher ym. 2008, De Bosscher ym. 2015)

Kuinka moni maa on menestynyt osallistujamaiden määrään perustuvassa vertailussa paremmin kuin Suomi? Keskimäärin Suomea vahvempia maita oli 17 prosenttia osallistujista 1908–2016 (15 % vuosina 1912–2016).

Kuvio 3. Suomea menestyneempien maiden osuus osallistujamaista olympiakisoissa 1908–2016 (kesä).

(www.sports-reference.com/olympics/)

Suomelle selvästi huonoimmat ja poikkeuksena erottuvat kisat olivat Lontoossa 1908, jolloin 55 prosenttia osallistujamaista menestyi Suomea paremmin. Tällä mittarilla Suomelle parhaat kisat olivat 1924 ja 1928 (2–4 %). Keskiarvoa laskevat ensimmäisen kisamatkan ohella 2000-luvun useat heikot vuodet. (Kuvio 3)

Suomi kuuluu silti vahvaan joukkoon, sillä vähintään yksi suomalaisurheilija on voittanut mitalin aina Suomen osallistuessa. Kesäolympiamenestyksen vähenemiseen liittyy olympiakisojen muutoksen ja kansainvälisen kilpailun kiristymisen lisäksi kansallisia tekijöitä. Sitä selittävät 1990-luvun alussa tapahtunut perinteisen urheilujärjestelmän murtuminen ja monia verrokkimaita pienempi sponsorimarkkina. Suomalaisten kokonaispanokseen kesäolympiakisoissa ovat vaikuttaneet myös lumi- ja jäälajien merkityksen vahvistuminen sekä joidenkin ei-olympialajien, kuten salibandyn voimakas kasvu.

Olympiamenestyksen historialliseksi vertailemiseksi on perusteltua jakaa olympiahistoria aikakausiin edellä kuvatut suuret muutokset huomioiden, ja toisaalta valita myös jollain tavoin mielekäs vertailujoukko. Tämän päivän menestyksen vertailu toisenlaisten yhteiskunnallisten olosuhteiden ja kulttuurin vallitessa saavutettuun ei tee oikeutta nykyajalle, saati menneisyydelle.

Maamäärän, mitalilajien ja naisten osuuden muutosten perusteella kannattaa asettaa ajallinen raja 1990-luvulle, jonka jälkeen olympiakisat ovat pysytelleet varsin samankaltaisina. Tätä havainnollistaa myös kuvio 4.

Pohjoismaat verrokkeina

Suomessa on perinteisesti vertailtu menestystä läntisiin naapurimaihin ja Tanskaan. Näin on tehty erityisesti siksi, että maat kuuluvat samaan kulttuuripiiriin ja muistuttavat toisiaan, vaikka ne ovat kokeneet aivan erilaisia yhteiskunnallisia muutoksia viimeisen sadan vuoden aikana. Olympiakisojen muutoksen hidastuttua 1990-luvul-

Kymmenen parhaan joukkoon pääseminen on käytännössä mahdotonta, mikäli maan väkiluku ei ole kymmeniä miljoonia ja taloudelliset resurssit huomattavan suuria.

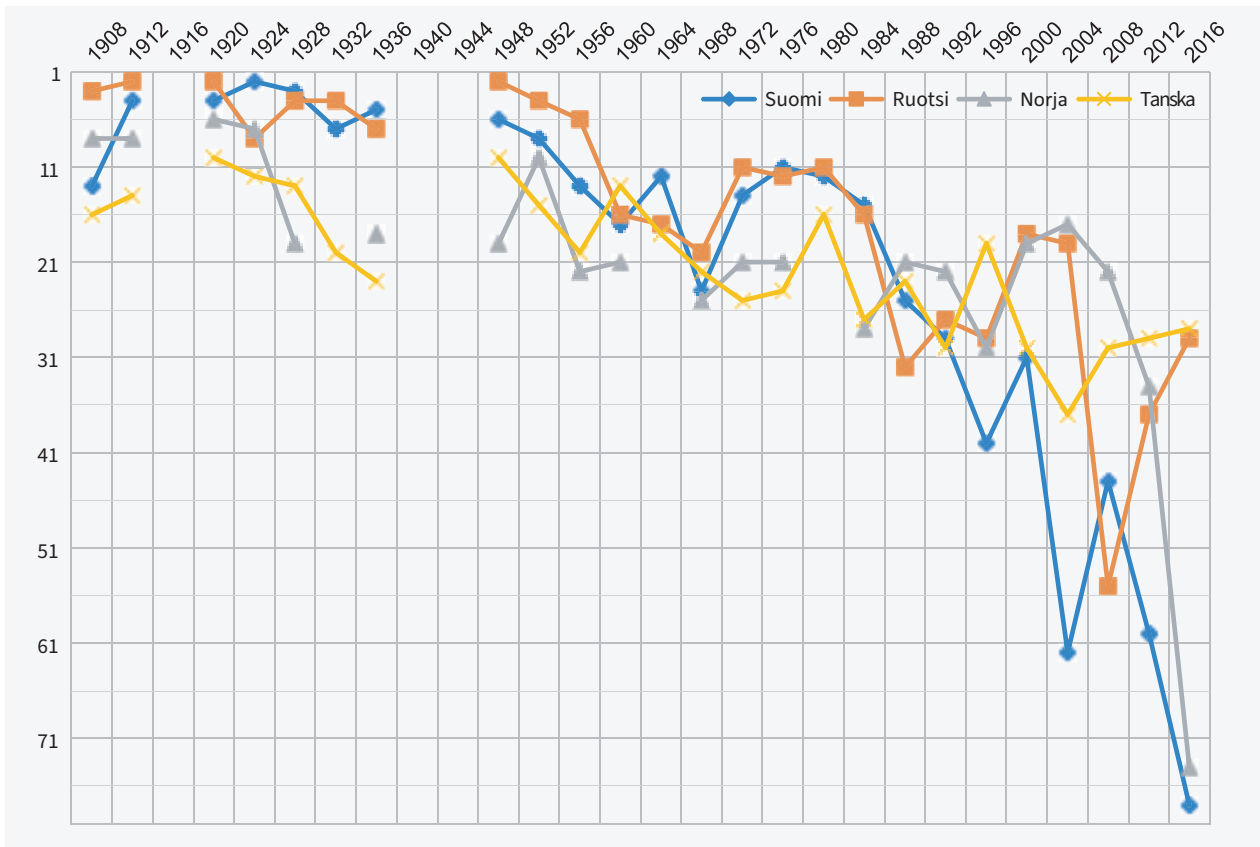
la, kunkin Pohjoismaan menestys on ollut pääosin heikompi kuin sitä edeltäneellä aikakaudella.

Norja ei saavuttanut yhtään mitalia vuosina 1932 ja 1964, ja se boikotoi Moskovan kisoja 1980. Suomi, Ruotsi ja Tanska eivät ole jääneet kisoista pois, ja ovat myös saavuttaneet vähintään yhden mitalin kaikista kesäkisoista. Norja vahvisti asemiaan 1980–90-lukujen vaihteessa, kun Lillehammerin olympiakisojen lähestyminen toi lisäresursseja koko norjalaiseen olympiaurheiluun. Tanskan menestys on ollut tasaisinta 1990-luvulta lähtien ehkä onnistuneesti painotetun lajituen ansiosta. (Kuvio 4)

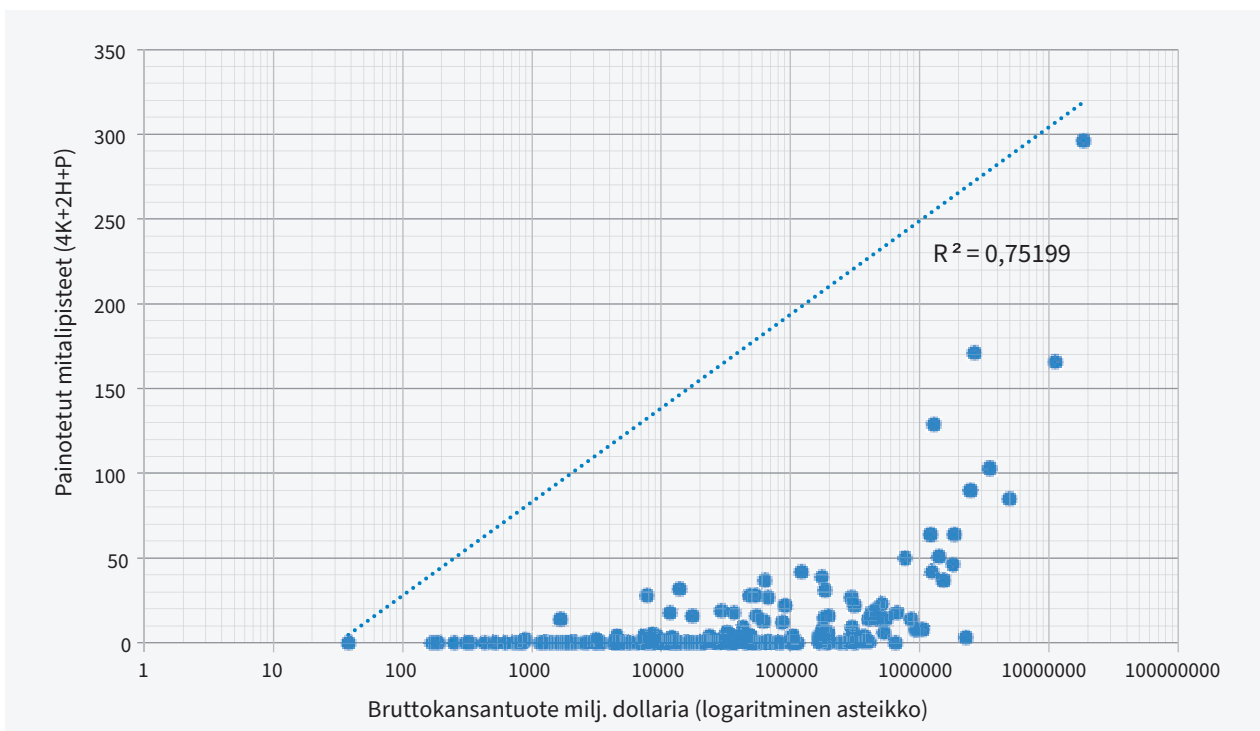
Kokonaisuudessa Pohjoismaat ovat valumassa mitalitilastossa kauemmas kärjestä, ja niille on realismia parhaimmillaan yltää 20 parhaan maan joukkoon. Kymmenen parhaan joukkoon pääseminen on käytännössä mahdotonta, mikäli maan väkiluku ei ole kymmeniä miljoonia ja taloudelliset resurssit huomattavan suuria.

Elintason ja väestön merkitys

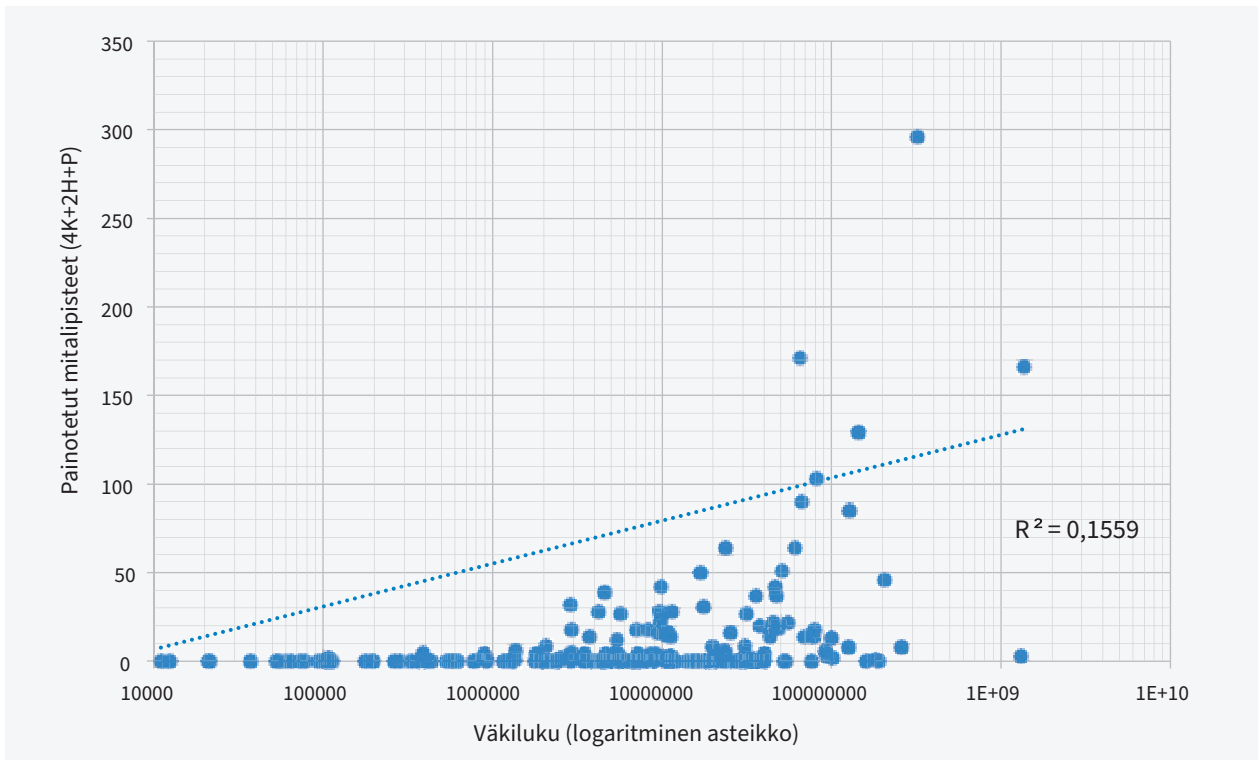
Väkiluvun ja maan resurssien vaikutusta menestymähdollisuuksiin on pohdittu paljon. Yleistäen on todettu, että iso väkiluku ja runsaat resurssit, kuten korkea bruttokansantuote ovat tarpeellisia erittäin suurten mitali-

Kuvio 4. Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan sijoitukset olympiakisojen mitalitilastossa 1908–2016 (kesä).
Lähde: Wikipedia-artikkeli kesäkisojen mitaleista. Tekstiin on päivitetty dopingtapausten jälkikäteen aiheuttamat muutokset.

Kuvio 5. Mitalimenestyksen ja bruttokansantuotteen suhde olympiakisoissa 2016.
Lähteet <https://www.sports-reference.com/olympics/> ja <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (2016 data)

Kuvio 6. Mitalimenestyksen ja väkiluvun suhde olympiakoissa 2016.

Lähteet <https://www.sports-reference.com/olympics/> ja <https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl> (2016 data)

määrien saavuttamiseen. (Esim. Bernard & Russe 2004) Kulttuuristen tekijöiden takia bruttokansantuotteella on selvästi vahvempi yhteys olympiamenestykseen kuin väkiluvulla, kuten kuviot 5 ja 6 havainnollistavat. Monissa väkiluvultaan suurissa maissa useimmat olympiaurheilumuodot eivät ole keskeisiä liikuntakulttuurissa, mikä estää niiden laajemman menestyksen.

Suomen olympiasuorituskykyä mitattaessa voi tarkastelun monipuolistamiseksi ottaa verrokeiksi maita, joiden bruttokansantuote on suunnilleen samalla tasolla. Vertailukohtia voisivat olla Euroopan maista Portugalí (Rion mitalitilastossa 78.), Tshekki (43.) ja Tanska (28.) sekä globaalisti vaikka Egypti (75.), Bangladesh (ei mitalia), Chile (ei mitalia) ja Pakistan (ei mitalia). Jälkimmäiset ovat samalla hyviä esimerkkejä siitä, kuinka vähäinen olympialaisten merkitys näissä väkirikkaissa maissa on.

Monissa maissa lasketaan yhä tarkemmin olympiakisojen välistä menestystä sekä ei-olympialajien menestystä huippu-urheilun kokonaisuuden hahmottamiseksi. Myös Suomen huippu-urheiluyksikkö on edennyt tähän suuntaan menestykseurannassaan ja -ennusteissaan.

Huippu-urheilulain tarpeellisuutta arvioidaan parhaillaan. Olisi syytä myös punnita, millaisilla mittareilla suomalaisen huippu-urheilun ja yksittäisten lajien menestystä kuvataan sekä mahdollisen lain vaikuttavuutta arvioidaan. Mittareiden ja vertailukohtien valinta on keskeinen osa huippu-urheilupolitiikkaa.

KALLE RANTALA, FM

erikoistutkija, Urheilumuseo
kalle.rantala@urheilumuseo.fi

LÄHTEET

Bernard, A., B. & Russe, M., R. 2004. Who Win the Olympic Games: Economic Resources and Medal Totals. *Review of Economics and Statistics* 86(1): 413–417.

De Bosscher, V., ym. 2008. The paradox of measuring success of nations in elite sport. *Belgeo* (2) 2008: 217–234.

De Bosscher, V., ym. 2015. Successful elite sport policies. An international comparison of the Sports Policy factors Leading to International Sporting Success (SPLISS 2.0) in 15 nations. Meyer & Meyer.

Generation games. 2018. www.olympic.org/news/generation-games-how-the-ioc-is-working-to-evolve-the-olympic-games-for-the-next-generation-of-athletes-and-fans

Kokkonen, J. 2008. Kansakunta kilpasilla – urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. *Bibliotheca historica* 119. SKS.

Rantala, K. 2014. Painin ja yleisurheilun ammattivalmentajat Suomessa ennen toista maailmansotaa. *Liikunta & Tiede* 51 (6), 34–40.

Rantala, K. 2019. Voittoon ja voimakkaaksi. Valmennuskoulutuksen kehitys Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitossa 1906–1940. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2018.

Sports Reference, Olympic Sports. www.sports-reference.com/olympics/summer/

Viita, O., ym. 2007. Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia. WSOY.

Wikipedia. [https://en.wikipedia.org/wiki/\[YEAR\]_Summer_Olympics_medal_table](https://en.wikipedia.org/wiki/[YEAR]_Summer_Olympics_medal_table)

World Bank. data.worldbank.org/